

VEGETATIESCHETSEN VAN DEN IDJEN

2. KAWAH IDJEN en MERAPI¹⁾

De weg naar de beroemde Kawah Idjen, een gebied van bijzondere schoonheid, voert van Sempol via Blawān en Pondok Seng²⁾ naar het Z.O. Voorbij de pondok is de overgang van de *Coffea arabica* aanplant naar het tjemarabosch. Het tjemara-

Fig. 4. Tjemarabosch bij Ongop²⁾, met klonten epi-phyten op de takken, gemengd met loofboomen van *Homalanthus giganteus*.

bosch is fraai en hoogstammig, met een tamelijk weelderigen ondergroei van struiken, o. a. *Blumea silvatica*, *Euphorbia Rothiana*, *Rubus*, *Elsholtzia*, *Anaphalis viscida*, *Buddleia*, *Hedychium*, *Debregeasia*, en de brandnetels *Girardinia* en *Urtica grandidentata*. De laatste kan gemakkelijk van de eerste onderscheiden worden door de tegenoverstaande bladeren; beiden dragen den Mad. naam tjienkët. Langs het pad is door het Boschwezen veel *Cestrum* aangeplant, daar het tevens als brandsleuf bedoeld is. In het bosch bevindt zich voorts een grasmat met adelaarsvaren en andere varens o. a. de hooge, voor tjemarabosch typische *Pteris Wallichiana*. Hier en daar, op plaatsen, waar klaarblijkelijk door koelies vaak gerust wordt en geregeld vuurtjes worden gestookt, vindt men alang alang, doch de beide overwegende grassen zijn — evenals in het tjemarabosch boven Tosari — *Microlaena stipoides* en *Brachypodium silvaticum*. De aan hun voet zwartverkoelde tjemara-stammen wijzen op vroegere branden.

Naarmate men hoogerop komt, begint het terrein, dat aanvankelijk vrijwel vlak is, wat te stijgen. Er verschijnen loofhoutsoorten, die een vrij groote hoogte kunnen bereiken. De belangrijkste van deze is *Homalanthus giganteus* (fig. 4). Minder ziet men *Engelhardtia*, *Dodonaea*, *Ficus fulva*, *F. alba* en een enkele *Acer niveum*.

Er bevinden zich hier tevens opvallend veel klimplanten, niet, zooals b. v. op den Penandjaan en Ardjoeno vn. bestaande uit *Cucurbitaceae*, vooral *Melothria*, doch hier overwegend bestaand uit *Tetrastigma*, *Smilax* en *Polygonum chinense* (fig. 5). *Cucurbitaceae* zijn er wel, doch in de minderheid. Deze klimplanten vormen groote guirlandes en klimmen in massa's de tjemara's in, waarbij zwakkere exemplaren van de laatsten kunnen afsterven.

¹⁾ Het vorige artikel verscheen in dezen jaargang blz. 157.

²⁾ Deze naam is een verbastering van „zink”, ontstaan doordat bedoelde pondok geheel uit gegolfd zink is opgetrokken.

Wat doet het toch zonderling aan in deze xeromorphe tjemarabosschen de enorm groote, sappige bladeren der loofboomen *Homalanthus* en *Engelhardtia* en hygrophytische klimplanten vredig door elkaar te zien groeien. Oekologisch is dit een probleem!

Vóór den pas — die zich in het tjemarabosch niet als zoodanig laat onderkennen — bevindt zich westelijk van het pad een diep ravijn, waar de tjemara's geheel in de minderheid zijn gekomen en het loofhout overweegt. Het is zeer merkwaardig, dat dit wildhout complex grootendeels bestaat uit de eenige boomvormige Composiet, die wij in Indië kennen: *Vernonia arborea*, en voorts de bovengenoemde loofboomen. Hoewel *Vernonia* in het Javaansche bergloofbosch verre van zeldzaam is, zag ik haar nog nooit vegetatievormend optreden. Verder staan er behalve de bovengenoemde loofboomen nog veel

Fig. 5. Tjemarabosch halfweg Kawah Idjen met klimplantsluiers van *Tetrastigma*.

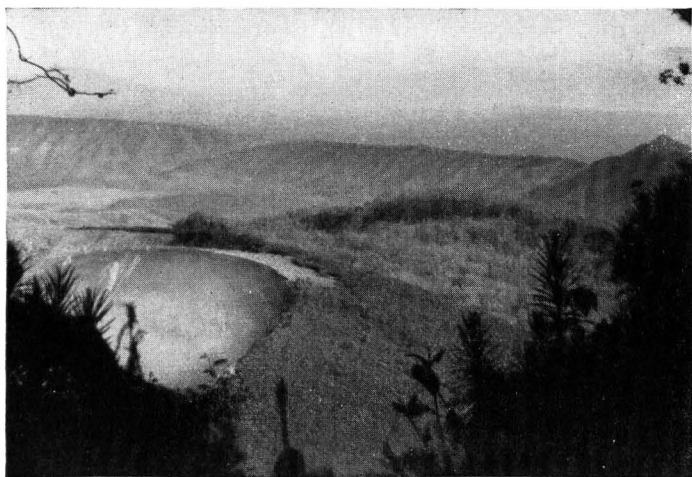

Fig. 6. Uitzicht op de Kawah Idjen vanaf de Merapi-helling. Voorgond: de Kawah, geheel begroeid met *Albizia*-bosch. Dampen stijgen uit het meer op, waardoor de loodrechte kraterwanden onzichtbaar zijn. Rechts achter de Kawah tjemarabosch, recht achter de Kawah de koffietuinen van Blawan. Daarachter de calderarand Kendeng met de kloof van de Banjoepait. Geheel rechts de G. Koekoesan, een puntige verheffing van den calderarand.

boomvarens, zooals dat in ravijnen meestal het geval is.

Vlak onder de kawah — het pad door het tjemarabosch gaat na het afslaan bij den pas steil naar boven — houdt het tjemarabosch vrijwel abrupt op en gaat over in een zuiver bestand van kemlandingan goenoeng: *Albizia montana*. Van verre maakt dit dichte bosch een kroezigen indruk doordat het bladerdak dicht en weinig hoog is (4-8 m). Het bedekt den geheelen omtrek van de Kawah Idjen (fig. 6) en hangt zelfs over de loodrechte wanden van het meer! Ook de benedenhelling van den Merapi is met een dicht bestand van deze legumi-noos begroeid, doch daarboven volgt weer naar den Merapi-top het subalpiene kreupelhout,

Fig. 7. Het *Albizzia*-bosch in den nevel; de stammen groeien van de helling af, de tjemara's kaarsrecht naar boven.

teriaal, waarin zich diepe erosiegeulen hebben ingevreten (fig. 9). Dit puin is begroeid met armoedige, vrijwel liggende boschbessenstruiken, *Vaccinium varingifolium*, in den z. g. „Spalierstrauch“-habitus. Men passeert deze merkwaardige planten (fig. 9) als men naar de zwavelsluis in den uitlaat van het meer — de oorsprong der Banjoepait — afdaalt. Eigenlijke windvormen heb ik er niet gezien.

Vanaf de Kawah Idjen is de Merapi gemakkelijk te beklimmen, al is het pad zeer steil. „Langzaam aan” is hier het parool voor kortademige lieden. Maar het loont de moeite. Onderweg heeft men prachtig uitzicht op het jade-groene meer (fig. 6), diep liggend tusschen de roodbruin, grijs, grijsgeel, grijsbruin getinte rotswallen. Men ziet over het grootste deel van het Idjen hoogland met de tjotten van den calderarand, waarachter de Ringgit, de Jang en de Raoeng.

waardoor we hetzelfde schema krijgen van den reeds besproken boschgordel van den Soeket (blz. 161).

Merkwaardig is, dat de *Albizzia*'s van de helling afgekeerd staan en zich volmaakt gedragen als kina en rubber en *Leucaena*, zooals ik dat vroeger in dit tijdschrift beschreven heb (jg. 27, blz. 155 en jg. 28, blz. 9-20). Dit is des te opvallender als men de richting der stammen vergelijkt met de kaarsrechte verstrooide tjemara's (fig. 7).

De binnenwanden van de Kawah zijn woeste, veelkleurige, onbegroeide steenwanden (fig. 8). De eenige hogere plant, die ik er vond was een enkele pol van *Calamagrostis australis*, een der meest taaie, resistente grassen van steenigen grond, die ook elders bij kawahs op Java als pionier op kan treden.

Behalve deze steenwanden is bij de kawah nog een glijbaan van ruller ma-

Fig. 8. De veelkleurige, naakte rotswallen rondom het jade-groene meer van de Kawah Idjen.

Nabij de topzone maakte het *Albizia*-bosch plaats voor subalpien kreupelhout van *Vaccinium varingifolium*, *Dodonaea viscosa*, *Photinia Notoniana*, *Rapanea* e.d., waaraan ook *Albizia* deelneemt.

De eerste top, dien men bereikt, is wel de laagste, doch geeft een schitterend uitzicht. Naar het Westen onderscheidt men duidelijk het Tengger-Smeroe complex met G. Kapala en Ajek². Naar het Oosten kijkt men langs den hoogsten tweeden top op den Piek van Lombok: de Rindjani! Tusschen eersten en tweeden top in liggen de 4 zandzeetjes: diepe putten, kennelijk oude kraters, met een vrijwel onbegroeiden, uit grof grauw zand bestaanden vlakken bodem

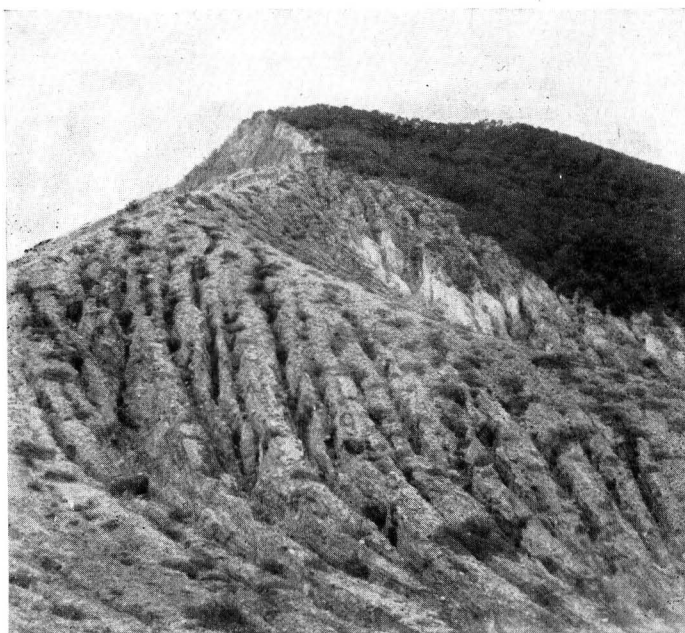

Fig. 9. Erosiegeulen op losser puinmateriaal tusschen pondok en zwavelsluis, ijl begroeid met liggende boschbessen (*Vacc. varingifolium*), daarachter het *Albizia*-bosch en het hoogste punt van de Kawah Idjen, waarop de pondok v.d Vulkanol. Dienst.

Fig. 10. Gezicht op de onderste zandzee van den Merapi. Zie verder den tekst.

(fig. 10). Toch is dit zand niet vegetatieloos, want het mos *Racomitrium* is er

veelduldig, hoewel half ondergestoven; voorts vinden we enkele pollen van *Carex* en *Calamagrostis australis*. De opgaande wand is over verschillende meters steenachtig geërodeerd en kaal en steenachtig. Daarop volgt een smallere graszone van *Agrostis infirma*, daarop een smalle gordel van edelweiss: *Anaphalis viscida* en ?*javanica*, waarboven het kreupelhout aansluit. Als we deze onderste zandzee weer uitgeklimmen zijn komen we in een intiem dalletje, omzoomd door sneeuw witte

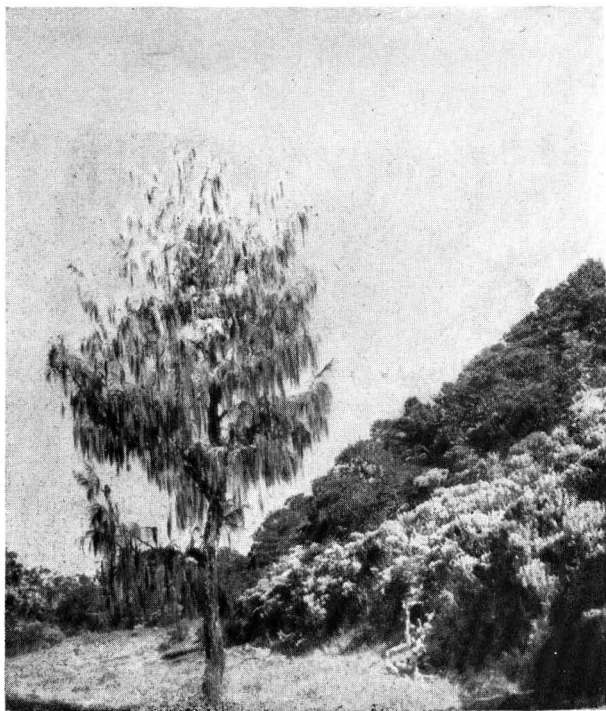

Fig. 11. Het Edelweiss-dalletje met de eenzame, met baardmos behangen tjemara vlak onder den Merapi top.

daarachter de majestueuze kop van den Piek van Lombok, de Rindjani, zich boven zijn wolkendek verheffen.

Opvallend is op deze Oost-Javaansche bergtoppen, de Soeket en Merapi, dat een nevel- of mosbosch ontbreekt. Weliswaar dragen de tjemara's in de hogere zone klonten epiphyten (vn. varens en Orchideeën) op de takken, wel draagt het subalpiene kreupelhout en de eenzame tjemara lange slieren baardmos, doch de typische mosboschzone, zooals op den Pangrango in West Java, waar alle stammetjes schuilgaan in dikke mosvachten, treft men hier nergens aan. Dit wijst er op, dat constant het geheele jaar door heerschende nevels in de hogere luchtlagen (tusschen 2000 en 3000 m) in Oost Java niet voorkomen. Echt zwaar mosbosch is mij eigenlijk alleen bekend van West Java, van de natte Preangerbergen. De Slamet, Dieng, Ardjoeno, Tengger en Jang, die ik uit eigen aanschouwing ken, missen deze zone.

Anaphalis. Een met baardmos behangen solitaire tjemara (fig. 11) groeit in het midden. Bij onze aankomst sprong een naar wortelstokken gravende tjèlèng snel weg.

Dit dalletje is rijk aan bergkruiden: *Swertia coerulescens*, *Valeriana*, *Gentiana*, *Galium rotundifolium*, *Gnaphalium involucratum*, *Calamagrostis*, *Avena*, *Hierochloa*, *Hypericum*, *Myriactis*, *Plectranthus Teysmannii*, *Gaultheria*.

Van hier is het slechts een korte klim naar den top. Aanstaande beklimmers zou ik er op attent willen maken, dat het teleurstellende gevoel bij de triangulatiepilaar, het beloofde land, i.c. het uitzicht op Bali, te hebben gemist, oogenblikkelijk verdwijnt als men vanaf den pilaar langs een onzichtbaar paadje ca 30 m verder naar het Oosten loopt. Vandaar ziet men steil naar beneden op Straat Bali, P. Mendjangan, het schiereiland Perapat Agoeng, het bergland van Midden Bali met den Abang en Agoeng, en